

Examining the Opportunities and Challenges of the 25-Year Cooperation Document between Iran and China in Light of the Historical Cultural and Artistic Relations of the Two Countries (with Emphasis on the Position of Sistan and Baluchestan Province)

Mohammad Shahraki ¹, Mansour Tajeri ^{*2}, Parviz Reza Mir Lotfi ³

¹ Ph.D. student of Political Science, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Zahedan Azad University, Zahedan, Iran. mohammad.shahraki6004@gmail.com

^{*2} (Corresponding author) Assistant Professor of Political Science, University of Sistan and Baluchistan University, Zahedan, Iran. m.tajeri@acecr.ac.ir

³ Associate Professor of Political Sociology, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran. mirlofti@zaums.ac.ir

Article Info

Research Article

Issue 60

Volume 22

Page 123 to 135

Submission Date: 2023/04/28

Review Date: 2023/07/10

Acceptance Date: 2023/09/20

Publication Date: 2025/12/21

Keywords

25-year Iran–China cooperation, opportunities and challenges, Sistan and Baluchestan Province.

Cite this article

Shahraki, M., Tajeri, M. and Mir Lotfi, P. R. (2025). Examining the Opportunities and Challenges of the 25-Year Cooperation Document between Iran and China in Light of the Historical Cultural and Artistic Relations of the Two Countries (with Emphasis on the Position of Sistan and Baluchestan Province). *Islamic Art Studies*, 22(60), 123-135.

[doi.net/dor/20.1001.1.](https://doi.net/dor/20.1001.1.2023.413999.2278)

***** ***/

dx.doi.org/10.22034/IAS.2023.413999.2278

ABSTRACT

China currently attaches special importance to Iran. This issue stems from Iran's geopolitical and geoeconomic position. In this regard, the participation of the Islamic Republic of Iran in this initiative has always been sought by the Chinese. The signing of the 25-year cooperation document between Iran and China, between the Islamic Republic of Iran—as an oil-rich country with regional influence but under U.S. sanctions—and China as a global power but under U.S. pressure, created a new strategic pressure in West Asia for the United States and its allies. Since the geography and position of Sistan and Baluchestan play an important role in the route of China's grand Belt and Road plan, the issue of this study is to probe the opportunities and challenges of the 25-year cooperation document between Iran and China with emphasis on the position of Sistan and Baluchestan. This research was conducted using a descriptive-analytical method and the required data were collected through library research. The results of the study indicate that there exists a kind of relationship based on mutual economic dependence between Iran and China that appears noteworthy because its severance would entail costs for both parties. On the other hand, the long historical relationship between the two countries in cultural, political, and economic domains creates a clear prospect for further strengthening of relations.

Research Questions:

1. What are the opportunities and challenges of the 25-year cooperation document between Iran and China with emphasis on the position of Sistan and Baluchestan?
2. What is the outlook of the 25-year cooperation document between Iran and China considering the historical cultural and artistic relations of the two countries?

Research Objectives:

1. To identify the opportunities and challenges of the 25-year cooperation document between Iran and China with emphasis on the position of Sistan and Baluchestan.
2. To examine the historical and cultural outlook of the 25-year cooperation document between Iran and China.

Introduction

With the end of the Cold War and the collapse of the Soviet Union, a new order centered on the globalization of the economy and capitalism emerged and, consequently, new opportunities and issues appeared; moreover, geopolitics at the global scale acquired a geoeconomic character, meaning that the economic function of places grants them geopolitical weight. Geoeconomics is the analysis of states' economic strategies for decision-making within a political environment, aimed at protecting the national economy. A country that can gain sufficient access to geoeconomic resources can create a strategic and hegemonic influence for itself and compel other countries to follow and cooperate with it. China is one of the powers whose position in international politics is advancing at an astonishing pace. A review of China's contemporary developments indicates that this country has experienced considerable economic growth, especially over the past quarter century, and seeks to translate its economic power into military and political power within the international system. In this regard, one of the most important initiatives of this country is the Belt and Road project, which has provoked extensive debate in the think tanks and decision-making centers of various countries.

On 28 March 2015, China's most comprehensive official guideline for the "Belt and Road" initiative, entitled "Vision and Actions on Jointly Building the Silk Road Economic Belt and the 21st-Century Maritime Silk Road," was published by the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Commerce of China. Part of the main objective of the plan includes the integration of China, Central Asia, Russia, and Europe and establishing connections between China and the Persian Gulf and the Mediterranean via Central Asia, as well as links with Southeast Asia, South Asia, and the Indian Ocean.

The Chinese government describes the Belt and Road Initiative as a proposal to achieve economic convergence in the region and a win-win outcome for all its actors, and it seeks to realize this ambitious idea by encouraging regional countries to join and actively advance the project. This initiative has been introduced with the aim of implementing friendly policies toward regional and global countries, and the Chinese government consistently presents the Belt and Road Initiative as a proposal under which each country is free to decide whether to join. (NDRC, 2015).

The Belt and Road Initiative, which Chinese scholars and policymakers regard as a "proposal" for the countries involved, is not only presented as the vanguard of China's foreign policy but has also been taken into consideration by many countries in shaping their strategic foreign policy orientations.

China currently attaches special importance to Iran, which stems from Iran's geopolitical and geoeconomic position (Baijie, 2016). In this regard, the participation of the Islamic Republic of Iran in this initiative has always been sought by the Chinese (Xinhua, 2017; Eurasianet, 2017).

"Iran is strategically located between two oil-rich regions, the Persian Gulf and the Caspian Sea; a region that the Chinese refer to as the energy Silk Road. Beijing officials consider Iran a key node in the Belt and Road plan; therefore, they seek to increase road, transport, and railway connections and even to establish a naval base on one of Iran's islands. Iran regards this plan as a strategic opportunity for its region, its surrounding environment, and, at the macro level, for creating balance in international political-economic trends, because historically it has been an important country along this route, and reviving this position in the form of the Silk Road Economic Belt can help restore the country's geoeconomic status. Iran's positive strategic attitude toward this plan and its welcome of it can be considered a precondition for practical and technical cooperation between the two countries.

"Utilizing the capabilities of the Chinese side while minimizing the marginalization of our country's economy requires the formulation of a strategy based on understanding and aimed at win-win outcomes." (Adibi, 2011: 15). Under current conditions, given a kind of linkage based on mutual dependence between Iran and China, the two countries signed the 25-year cooperation document on the fiftieth anniversary of the establishment of diplomatic relations. Undoubtedly, no country enters into any deal or contract that does not bring it benefits, and Tehran and Beijing are no exception to this rule. The 25-year cooperation document between Iran and China has advantages for both countries. By signing this document, Tehran and Beijing neutralized U.S. efforts to isolate the two countries and contributed to the gradual erosion of sanctions.

The signing of this 25-year agreement between the Islamic Republic of Iran—as an oil-rich country with regional influence but under U.S. sanctions—and China as a global power but under U.S. pressure creates a new strategic pressure in West Asia for the United States and its allies. This agreement, even if purely economic, also yields numerous political benefits for the country which, if handled prudently and with a keen perspective and timely exploitation of opportunities while safeguarding interests, can be highly beneficial; although one cannot deny the benefits of this agreement for the Chinese side as well, without which the agreement would not have been reached.

On the other hand, Sistan and Baluchestan is a land of myths and epics, a center of urban gatherings and a bridge linking West Asia with India and China, and a passage for large commercial caravans, including the land and maritime routes of the Silk Road. The vast

province of Sistan and Baluchestan lies on the route of two of the world's three major transit corridors, which positions the Milak–Chabahar axis as a transit road in the Southeast Development Plan. This region, due to its strategic characteristics and location, holds great importance from geopolitical, geostrategic, and geoeconomic perspectives. Sistan and Baluchestan and the Milak–Chabahar axis constitute a geographic space with a geopolitical role. Since the geography and position of the Islamic Republic of Iran play an important role in the route of China's grand Belt and Road plan, the main question of this study is: What are the opportunities and challenges of the 25-year cooperation document between Iran and China with emphasis on the position of Sistan and Baluchestan?

A review of prior research indicates that no independent work with this exact title has yet been written. However, studies have examined the Iran–China relationship. Amini and Gholami (2020) identified the most important factors affecting Iran–China defense-security cooperation as the geopolitical and geostrategic positions of the two countries, China's status in the international system, the new U.S. strategy in the Asia region, and the two countries' consensus on the central role of the United Nations.

From Xi Jinping's perspective (2015), Iran and China should strengthen policy coordination and continue to support each other's principled considerations so as to achieve greater consensus and establish a firmer foundation for bilateral cooperation.

In this context, Singh (2019) argues that this project is not an opportunity for India but rather a potential threat and a competitive structure in the region for India. Mark Beeson (2018), in his examination of Chinese-characterized geoeconomics, states that the Belt and Road project is China's grand strategic game that can, on a geoeconomic basis, create a significant transformation in international relations. Richard Hu (2017) studied China's Belt and Road strategy and its opportunities and challenges for India, asserting that this strategy will increase China's influence in the Indian Ocean and jeopardize India's interests.

The research method in this study is based on the use of library and archival sources and descriptive analysis of the data. This research addresses the subject at the theoretical level using a descriptive-analytical method, and the necessary data and information were collected through the study of books, articles, and theses related to the research topic.

Conclusion

Iran and China, as two important countries and influential actors at regional and international levels, have enjoyed a notable and remarkable history of expanding bilateral relations over recent decades. The 25-year cooperation document between Iran and China was signed on the fiftieth anniversary of diplomatic relations, given a form of linkage based on economic and political complementarity between the two countries. This document has presented Iran with opportunities and challenges that must be studied scientifically. With the increasing role of geoeconomics in the geopolitical developments of the twenty-first century and the influence of geoeconomic factors on power relations in the region, China currently attaches special importance to Iran, which stems from Iran's geopolitical and geoeconomic position. Iran is strategically located between two oil-rich regions, the Persian Gulf and the Caspian Sea; a region that the Chinese refer to as the energy Silk Road. According to Robert Kaplan, considering the importance of energy on the one hand and the vast volume of maritime trade—especially due to the growing economic roles of India and China—the Indian Ocean will be the focal point of competition among great powers in the future. For this reason, many of China's geopolitical and geostrategic considerations are directed toward the Middle East, the Persian Gulf and its resources, and Iran's pivotal role in this region. Another reason for the importance of this agreement is that it connects Iran to the Belt and Road Initiative as a tool for exerting global influence. Iran shares borders with fifteen countries and has access to broad routes for sending goods from West Asia to Europe, and it can play an important role in the new Silk Road. Given Iran's significant role in power relations in the Indian Ocean in the twenty-first century, this presents a suitable opportunity to emerge from isolation, establish interaction and cooperation with other regional and extra-regional actors, and help elevate Iran's status and increase its geopolitical weight. Considering the pristine condition of the Makran coasts and their geopolitical role in the twenty-first century, Sistan and Baluchestan and the Makran coasts, as a large space for Iran's development and progress, play an important role. On the other hand, given the risk of missed opportunities due to competition over the Chabahar Gulf among geographic spaces such as Gwadar, Salalah, etc., and the necessity of developing the southeast of the country, it becomes essential to examine the opportunities and challenges that this document brings for Sistan and Baluchestan Province. The results of this research enable planners, decision-makers, and diplomatic policymakers to identify factors that, by monitoring and scanning environmental changes and developments, will allow them to recognize opportunities, threats, capabilities, competencies, and capacities and to intelligently consider the level, scope, and intensity of cooperation with China.

References

- Adibi, J. (2011). *Munasabat-e Eqtesadi-ye Iran va Chin: Hamkari-ha-ye Projeh-i*. Ketab-e Asia Publications. [in Persian]
- Amini, S. J., & Gholami, A. (2020). Shenasi-ye avamel-e naghsh-afarin dar hamkari-ha-ye defa'i- amniyati-ye Jomhuri-ye Eslami-ye Iran va Jomhuri-ye Khalq-e Chin. *Rahbord-e Defa'i*, 18(69), 155–179. [in Persian]
- Arghavani Pir-Salami, F. (2015). *Baz-daramadi bar Ravabet-e Rahbordi-ye Chin va Iran: dar Partow-e Hoviyyat-ha-ye Beyn al-Melali*. Mokatib Publications. [in Persian]
- Bozorgmehri, M., & Mirzaei, M. (2017). Hozur-e Chin dar Khalij-e Fars; Payamadha-ye siyasi va estratezhik. *Faslnameh-ye Tahghighat-e Siyasi-ye Beyn al-Melali*, 31, 1–30. [in Persian]
- Garver, J. W. (2009). *China and Iran: Ancient Partners in a Post-Imperial World* (S. Mousavi, Trans.). Center for Printing and Publication of the Ministry of Foreign Affairs. (Original work published 2006). [in Persian]
- Jing, H. (2015). The Prospect of Sino-European Cooperation on Chinas one-belt-one-road Initiative. China Institutes for Contemporary International Relations.
- Jisi, W. (2001). China's Search for a Grand Strategy: A Rising Great Power Finds Its Way. Foreign Affairs. Available from: <http://www.Foreignaffairs.com/articles/67470/wang-jisi/chinassearch-for-a-grand-strategy> [5 December 2021].
- Lin, Ch. (2011). The New Silk Road, Chinas Energy Strategy in the Greater Middle East. The Washington Institute for Near East Policy.
- Minghao, Z. (2015). Chinas New Silk Road Initiative. Instituto affair internazional.
- Mousavi, S. S., Shariati, S., & Ghaffari, M. (2021). Payamadha-ye zh'opolitiki-ye gostareh-e hamkari-ha-ye Chin va Torkiyeh bar Jomhuri-ye Eslami-ye Iran (Motale'eh-ye moredi: Ettesal-e do projeh-ye "Karidor-e Miyani" va "Kamarband va Rah"). *Zh'opolitik*, 63, 119–148. [in Persian]
- Rezaei, M. (2015). Ta'sir-e tavafoq-e hasteh-i bar ravabet-e Iran va Chin. In *Cheshmandaz-e Ravabet-e Iran va Chin*. Abrar-e Mo'aser Institute for International Studies and Research. [in Persian]
- Rolland, N. (2015). Chinas New Silk Road. The national bureau of Asian research. Available from: www.nbr.org/downloads/pdfs/psa/rolland_commentary_021215.pdf [5 December 2021].

Sadeghi, S. S., & Lotfi, K. (2015). Tahlil-e mahiyat-e hamkari dar ravabet-e Jomhuri-ye Eslami-ye Iran va Chin (1368–1394). *Ravabet-e Khareji*, 7(2), 37–70. [in Persian]

Sang, J., & Wang, Z. (2019). Fa'aliyat-ha-ye eqtesadi-ye Chin dar Iran dar chaharchub-e Ebteda'-e Kamarband va Jaddeh: Forsat ya Chalesh. *Rahbord-e Siyasi*, 11, 147–160. [in Persian]

Shariatinia, M. (2020). Ravabet-e Iran va Chin; Gozar az mosalas-e romantik be peyvand-e paydar. *Rahyaftha-ye Siyasi va Beyn al-Melali*, 61, 95–114. [in Persian]

Wang, Y. (2016). Offensive for defensive: the belt and road initiative and China's new grand strategy. *Journal of Contemporary China*, 25(101), 455-463.

Xi, J. P. (2015). Cheshmandaz-e roshan-e ayandeh-ye ravabet-e Chin va Iran. *Iran Newspaper*. Retrieved from <http://www.iran-newspaper.com/newspaper/page/6131/1/113035/0> [in Persian]

Ye, M. (2015). China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Silk Road. *Asian Security*, 11(3), 206-224.

Zimmerman, T. (2015). The New Silk Road: China, the US and the Future of Central Asia. Center on International Cooperation, Available from: at:cic.nyu.edu/sites/default/files/zimmerman_new_silk_road_final_2.pdf. [5 December 2021].

بررسی فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با توجه به پیشینه روابط فرهنگی و هنری دو کشور (با تأکید بر موقعیت استان سیستان و بلوچستان)

محمد شهرکی^۱، منصور تاجری^۲، پرویز رضا میر لطفی^۳

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد زاهدان، زاهدان، ایران. mohammad.shahraki6004@gmail.com

^۲ (نویسنده مسئول) استادیار علوم سیاسی، جهاد دانشگاهی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. m.tajeri@acecr.ac.ir

^۳ دانشیار جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران. mirlotfi@zaums.ac.ir

چکیده

چین در زمان فعلی برای ایران اهمیت ویژه‌ای قائل است. این مسئله ناشی از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک ایران است. در این راستا، مشارکت جمهوری اسلامی ایران در این ابتکار همواره مورد درخواست چینی‌ها بوده است. امضای سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین، میان جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان یک کشور نفت‌خیز و دارای نفوذ منطقه‌ای اما تحت تحریم آمریکا؛ و چین به‌عنوان یک قدرت جهانی اما تحت فشار آمریکا، یک فشار راهبردی جدید در غرب آسیا برای آمریکا و متحدانش ایجاد نمود. از آنجاکه جغرافیا و موقعیت سیستان و بلوچستان نقش مهمی در مسیر طرح بزرگ یک کمربند یک راه چین دارد، بنابراین مسئله این پژوهش واکاوی فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان می‌باشد. این پژوهش به شیوه توصیفی تحلیلی انجام و داده‌های مورد نیاز تحقیق به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد نوعی رابطه مبتنی بر وابستگی متقابل اقتصادی بین ایران و چین وجود دارد که قابل تأمل به نظر می‌رسد زیرا گسستن آن برای هر دو طرف هزینه‌هایی دربر خواهد داشت. از سوی دیگر، پیشینه رابطه طولانی دو کشور در حوزه‌های فرهنگی و سیاسی و اقتصادی، چشم‌انداز روشنی برای تقویت بیشتر روابط ایجاد می‌کند.

سؤالات پژوهش:

۱. فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان کدامند؟

۲. چشم‌انداز سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با توجه به پیشینه روابط فرهنگی و هنری دو کشور چگونه است؟

اهداف پژوهش:

۱. شناخت فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان.

۲. بررسی چشم‌انداز تاریخی و فرهنگی سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین.

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۶۰

دوره ۲۲

صفحه ۱۲۳ الی ۱۳۵

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۰۸

تاریخ داوری: ۱۴۰۲/۰۴/۱۹

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱

کلمات کلیدی

همکاری ۲۵ ساله ایران و چین، فرصت‌ها و چالش‌ها، استان سیستان و بلوچستان.

ارجاع به این مقاله

شهرکی، محمد، تاجری، منصور و میر لطفی، پرویز رضا. (۱۴۰۴). بررسی فرصت‌های و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با توجه به پیشینه روابط فرهنگی و هنری دو کشور (با تأکید بر موقعیت استان سیستان و بلوچستان). *مطالعات هنر اسلامی*, ۶۰(۲۲), ۱۲۳-۱۳۵.

[dori.net/dor/20.1001.1.*
*****.****.***.*/](https://doi.org/10.22034/IAS.2023.413999.2278)

[dx.doi.org/10.22034/IAS.
2023.413999.2278](https://doi.org/10.22034/IAS.2023.413999.2278)

مقدمه

با پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، نظم جدیدی با محوریت جهانی‌شدن اقتصاد و سرمایه‌داری به وجود آمد و متعاقباً، فرصت‌ها و مسائل جدیدی ظاهر شدند؛ همچنین، مناسبات ژئوپولیتیک در مقیاس جهانی سرشتی ژئواکونومیک محور یافت؛ بدین معنا که کارکرد اقتصادی مکان‌هاست که به آن‌ها وزن ژئوپولیتیک می‌بخشد. ژئواکونومی تجزیه و تحلیل استراتژی‌های اقتصادی دولت‌ها برای تصمیم‌گیری در یک محیط سیاسی، با هدف حفاظت از اقتصاد کشور می‌باشد. کشوری که بتواند به منابع ژئواکونومیک به حد کافی دسترسی داشته باشد، می‌تواند نقشی راهبردی و نفوذی هژمونیک برای خود به وجود آورد و کشورهای دیگر را نیز به تبعیت از خود و همکاری با خود وادار کند. چین یکی از قدرت‌هایی است که موقعیت آن با سرعتی شگفت‌انگیز در سیاست بین‌الملل در حال ارتقاء است. مروری بر تحولات معاصر چین مبین این نکته است که این کشور از نظر اقتصادی به‌ویژه در ربع قرن اخیر رشد فراوانی داشته و در تلاش است تا بتواند موقعیت خود را در نظام بین‌الملل از طریق ترجمه قدرت اقتصادی به قدرت نظامی و سیاسی تحقق بخشد. در این زمینه، یکی از مهم‌ترین ابتکارات این کشور طرح یک کمربند جاده‌ای است که مناظرات فراوانی را در مراکز فکری و تصمیم‌گیری کشورهای مختلف برانگیخته است.

در ۲۸ مارس ۲۰۱۵، جامع‌ترین دستورالعمل رسمی چین از طرح «یک کمربند، یک جاده» با عنوان «چشم‌انداز و اقدامات ساخت مشترک کمربند اقتصادی در جاده ابریشم و جاده ابریشم دریایی قرن ۲۱»، توسط وزارت امور خارجه و بازرگانی چین منتشر شد. بخشی از هدف اصلی طرح، یعنی یکپارچه‌سازی چین، آسیای مرکزی، روسیه، اروپا و ایجاد ارتباط بین چین با خلیج فارس و دریای مدیترانه از طریق آسیای مرکزی و همچنین ارتباط با آسیای جنوب شرقی، جنوب آسیا و اقیانوس هند را شامل می‌شوند.

دولت چین از ابتکار کمربند - راه به‌عنوان پیشنهادی برای تحقق هم‌گرایی اقتصادی در منطقه و دستاورد برد - برد برای همه کنشگران آن یاد می‌کند و د صدد است تا با ترغیب کشورهای منطقه در راستای ملحق شدن به این طرح و پویایی در پیش‌برد آن این ایده بلندپروازانه را جامه عمل بپوشاند. این ابتکار با هدف اعمال سیاست‌های دوستانه در قبال کشورهای منطقه و جهان معرفی شده است و دولت چین همواره از ابتکار کمربند - راه به‌عنوان یک پیشنهاد یاد می‌کند که ب اساس آن هر کشوری درخصوص پیوستن به آن مختار است (NDRC, 2015).

ابتکار کمربند- راه که به‌زعم اندیشمندان و سیاست‌گذاران چینی، یک «پیشنهاد» برای کشورهای ذی‌مدخل در این ابتکار است، نه تنها به‌عنوان طلایه دار سیاست خارجی این کشور مطرح است بلکه همچنین مورد ملاحظه بسیاری از کشورها در عرصه سیاست خارجی خط‌مشی‌های راهبردی آن‌ها نیز واقع شده است.

چین در زمان فعلی برای ایران اهمیت ویژه‌ای قائل است که این ناشی از موقعیت ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک ایران است (Baijie, 2016). در این راستا، مشارکت جمهوری اسلامی ایران در این ابتکار همواره مورد درخواست چینی‌ها بوده است (Eurasianet, 2017؛ Xinhua, 2017).

«ایران به لحاظ استراتژیک میان دو منطقه غنی نفتی خلیج فارس و دریای خزر واقع شده است؛ منطقه‌ای که چینی‌ها از آن به عنوان جاده ابریشم انرژی نام می‌برند. مقام‌های پکن، ایران را یک گره کلیدی در طرح یک کمربند، یک جاده می‌دانند؛ بنابراین به دنبال افزایش ارتباطات جاده‌ای، حمل‌ونقلی و راه‌آهن و حتی ایجاد یک پایگاه نیروی دریایی در یکی از جزایر ایران هستند. ایران از کشورهایی است که این طرح را فرصتی استراتژیک برای منطقه خود، محیط پیرامونی این کشور و در سطح کلان برای ایجاد توازن در روندهای اقتصاد سیاسی بین‌الملل تلقی می‌کند، زیرا به‌طور تاریخی کشوری مهم در مسیر این جاده بوده است و احیای این موقعیت در قالب کمربند اقتصادی جاده ابریشم می‌تواند به احیای موقعیت ژئواکونومیک این کشور کمک نماید. نگرش مثبت ایران به این طرح در سطح استراتژیک و اسقبال از آن را می‌توان به‌عنوان پیش‌شرط همکاری‌های عملیاتی و فنی دو کشور محسوب کرد.

«بهره‌گیری از توانمندی‌های طرف چینی در عین به حداقل رساندن به حاشیه رفتن اقتصاد کشورمان، نیازمند تدوین استراتژی‌ای مبتنی بر شناخت و با هدف برد - برد است» (ادیبی، ۱۳۹۰: ۱۵). در شرایط موجود با توجه به نوعی پیوند مبتنی بر وابستگی متقابل بین ایران و چین، دو کشور، سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین را در پنجاهمین سالگرد ایجاد روابط دیپلماتیک امضا نمودند. بی‌شک، هیچ کشوری وارد هیچ معامله یا قراردادی نمی‌شود که برایش منفعتی در پی نداشته باشد و تهران و پکن از این قاعده مستثنی نیستند. سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین برای هر دو کشور منافع داشته است. با امضای این سند، تهران و پکن، تلاش‌های آمریکا برای منزوی کردن این دو کشور را خنثی کردند و به فروپاشی تدریجی تحریم‌ها دامن زدند.

امضای این توافق ۲۵ ساله، میان جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان یک کشور نفت‌خیز و دارای نفوذ منطقه‌ای اما تحت تحریم آمریکا و چین به عنوان یک قدرت جهانی اما تحت فشار آمریکا، یک فشار راهبردی جدید در غرب آسیا برای آمریکا و متحدانش ایجاد می‌کند. این توافق، حتی اگر یک توافق صرفاً اقتصادی هم باشد، ثمرات و منافع سیاسی بسیاری نیز برای کشور نیز در پی دارد که در صورت برخورد هوشیارانه و نگاه تیزبین و استفاده به موقع از فرصت‌ها و حفظ منافع، می‌تواند بسیار مفید باشد؛ هرچند که نمی‌توان منکر منافع این توافق برای طرف چینی نیز بود که در غیر صورت توافقی حاصل نمی‌شد.

از طرف دیگر، سیستان و بلوچستان سرزمین اسطوره‌ها، حماسه‌ها، کانون گردهمایی شهرنشینی و پل پیوند آسیای باختری با هند و چین و گذرگاه کاروان‌های بزرگ بازرگانی از جمله راه‌های زمینی و دریایی جاده ابریشم بوده است. استان پهناور سیستان و بلوچستان در مسیر دو کریدور از سه کریدور ترانزیتی بزرگ دنیا قرار دارد که این امر محور میلک - چابهار را به عنوان جاده ترانزیتی طرح توسعه جنوب شرق مطرح می‌کند. این منطقه به دلیل موقعیت و ویژگی‌های استراتژیک آن از منظر ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی دارای اهمیت فراوانی است. سیستان و بلوچستان و محور میلک - چابهار به‌عنوان یک فضای جغرافیایی واجد نقش آفرینی ژئوپلیتیک است. از آنجاکه جغرافیا و موقعیت جمهوری اسلامی ایران نقش مهمی در مسیر طرح بزرگ یک کمربند یک راه چین دارد، بنابراین، پرسش

اصلی این پژوهش آن است که فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان کدامند؟

بررسی پیشینه پژوهش حاکی از این است که تاکنون اثر مستقلى با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است. با این حال آثاری به بررسی رابطه ایران و چین پرداخته‌اند. امینی و غلامی (۱۳۹۹) مهم‌ترین عوامل اثرگذار در همکاری‌های دفاعی-امنیتی ایران و چین را موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک دو کشور، جایگاه چین در نظام بین‌الملل، راهبرد جدید آمریکا در منطقه آسیا و اجماع دو کشور بر نقش محوری سازمان ملل معرفی نمودند.

از منظر شی جین پینگ (۲۰۱۵) دو کشور ایران و چین باید هماهنگی سیاست‌ها را تقویت و کماکان از ملاحظات اصولی یکدیگر حمایت کنند تا اجماع نظر بیشتری حاصل شده و پایه محکم‌تری را برای همکاری دو جانبه ایجاد شود. در این زمینه، سینگ (۲۰۱۹) بر آن است که این پروژه نه تنها برای هند فرصت نیست؛ بلکه یک تهدید بالقوه و ساختار رقابتی در منطقه برای هند خواهد بود. مارک بیسن^۱ (۲۰۱۸) در بررسی ژئواکونومیک با مشخصات چینی بیان می‌کند که پروژه «یک کمر بند یک جاده» بازی بزرگ استراتژیکی چین است که می‌تواند بر مبنای ژئواکونومیک تحولی مهم در عرصه روابط بین‌المللی ایجاد کند. ریچارد هو (۲۰۱۷) به مطالعه استراتژی یک کمر بند یک جاده چین و فرصت‌ها و چالش‌هایی برای هند پرداخته است و بر آن است که این استراتژی باعث نفوذ بیشتر چین در اقیانوس هند و به خطر افتادن منافع هند خواهد شد.

روش تحقیق در این پژوهش، مبتنی بر استفاده از منابع کتابخانه‌ای و آرشیوی و تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت توصیفی می‌باشد. این تحقیق در سطوح نظری براساس روش توصیفی-تحلیلی به بررسی موضوع پرداخته و داده‌ها و اطلاعات لازم از طریق مطالعه کتب، مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع تحقیق جمع‌آوری شد.

۱. چارچوب نظری

رویکرد نظری که برای تبیین فرصت‌ها و چالش‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین برای چابهار مورد استفاده قرار گرفته است، نظریه نواقع‌گرایی است. نواقع‌گرایی یا واقع‌گرایی ساختاری در جست‌وجوی ارائه توضیحی برای این سؤال است که دولت‌ها به‌ویژه دولت‌های قدرتمند با یکدیگر و در عرصه بین‌الملل چگونه رفتار می‌کنند؟ این نظریه از آن جهت که بر مفهوم سیستم حاکم بر نظام بین‌الملل استوار است؛ ساختار نظام بین‌الملل را به عنوان مهم‌ترین اصل سازمان‌دهنده سیاست بین‌الملل در نظر دارد؛ و همچنین از آن حیث که علاوه بر دولت‌ها همکاری فراملی در آن مورد تأیید است (نصری، ۱۳۸۶: ۲۱۷).

برای تبیین پیامدهای سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. همچنین دیگر علت هم‌خوانی این نظریه با دستاوردها و مراحل استنتاج در این نوشتار توجه به این نکته است که از منظر کنت والتز

¹ Mark Beeson

شارح این نظریه، نظریه نوواقع گرایی بر دو مفروض اصلی استوار است، نخست آنکه دولت‌ها کنشگران اصلی در سیاست بین‌الملل هستند و در یک محیط آنارشیک ایفای نقش می‌کنند؛ دوم آنکه بقا و حفظ استقلال و حاکمیت انگیزه اصلی کشورها است و این در شرایطی است که دولت‌ها هیچگاه از نیت دیگر کنشگران اطمینان ندارند (Mearsheimer, 2009: 243).

بر این اساس، نوواقع گرایی مؤلفه‌هایی چون جنگ، اجتناب از جنگ، قدرت موازنه، قدرت طلبی، افول دولت‌ها، رقابت امنیتی، رقابت تسلیحاتی و تشکیل ائتلاف‌ها را دربر می‌گیرد (Jakobsen, 2013). از دیگر مفروضات مهم رویکرد نوواقع گرایی که در این نوشتار مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند تأکید بر این اصل است که دولت‌ها بازیگران عقلانی هستند و تعقیب حداکثر سود، تنها انگیزه آن‌ها برای فعالیت در عرصه بین‌المللی است؛ در تبیین پیامدهای سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین از منظر نگارنده کنشگران این عرصه به دو دسته کنشگران تأثیرگذار و کنشگران تأثیرپذیر قابل تفکیک هستند که هریک در تلاش هستند تا براساس یک رویکرد عقلانی و واقع‌گرایانه، ضمن به حداکثر رساندن فایده و بهره‌مندی تأثیرگذاری، آسیب‌ها و چالش‌های این سند تأثیرپذیری را برای خود به حداقل برسانند.

در نظریه نوواقع گرایی همچنین نقش مؤسسات و نهادهای سیاسی و اقتصادی بین‌المللی در امنیت جهانی را نمی‌توان نادیده گرفت.

دیگر نکته مهم رویکرد نوواقع گرایی که در این مقاله مورد توجه قرار گرفته آن است که این نظریه همانند واقع گرایی کلاسیک امنیت را مهم‌ترین هدف نظام سیاسی می‌داند. درواقع از منظر واقع گرایی ساختاری امنیت همان چیزی است که نظام سیاسی وظیفه دارد تمام منافع خود را در راستای دستیابی به آن قرار دهد. راه رسیدن به امنیت از منظر نوواقع گرایی متفاوت از واقع گرایی کلاسیک است؛ واقع گرایی کلاسیک در نگاه خود به امنیت تنها بر قدرت نظامی تکیه دارد. این درحالی است که نوواقع گرایی امنیت را از طریق همکاری و تعامل ائتلاف مشارکت و به‌صورت کلی در قالب تشکیل سازمان‌های دفاعی مورد فهم قرار می‌دهد (متقی و ادهمیان، ۱۳۸۷: ۱۷).

۲. تعریف مفاهیم

۲/۱. سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین

سند برنامه همکاری جامع جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین موسوم به برنامه ۲۵ ساله، هفتم فروردین ماه ۱۴۰۰ به امضای وزرای خارجه دو کشور رسید. این سند در چارچوب یک برنامه برای بازه زمانی بلندمدت ۲۵ ساله تهیه و تنظیم شده است؛ در این سند طرفین بر یک نقشه راه و افق روابط همه‌جانبه به‌منظور تحقق مشارکت جامع

راهبردی و ارتقای عملی آن توافق کرده‌اند. سند مذکور را باید برنامه‌ای سیاسی، راهبردی، اقتصادی و فرهنگی خواند که ابعاد همه‌جانبه روابط را در افقی بلندمدت دنبال می‌کند.

۲/۲. فرصت‌های ایران و چین

منظور زمینه‌ها و فرصت‌هایی است که در برقراری و گسترش مناسبات دوجانبه میان تهران و پکن با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان وجود دارد. مهم‌ترین این فرصت‌ها و زمینه‌ها عبارت‌اند از: هم‌سویی در برخی حوزه‌های سیاست خارجی، هم‌پوشانی‌های امنیتی، مقابله با افراط‌گرایی و تروریسم و تکمیل‌گری متقابل اقتصادی.

۲/۳. چالش‌های ایران و چین

منظور محدودیت‌هایی است که در برقراری و گسترش مناسبات دوجانبه میان تهران و پکن با تأکید بر موقعیت سیستان و بلوچستان وجود دارد. مهم‌ترین این چالش‌ها عبارت‌اند از: نبود زیرساخت‌های لازم و مشکلات امنیتی دو کشور همسایه ایران: افغانستان و پاکستان.

۲/۴. الزامات راهبردی ناظر بر روابط دوجانبه ایران و چین

منظور الزاماتی است که مجریان سیاست خارجی ایران در عرصه سیاست‌گذاری لازم است به آن‌ها توجه کنند. مهم‌ترین این الزامات عبارت‌اند از: متوازن‌سازی سیاست منطقه‌ای در قبال چین، بهره‌گیری از ظرفیت‌های نظم‌گرایی بین‌المللی چین، گسترش همکاری‌های نهادی داخلی با چین.

۳. فرصت‌های سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین

ایران و چین به‌عنوان دو کشور مهم و دو بازیگر اثرگذار در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی از سابقه‌ای قابل تأمل و چشمگیر طی چند دهه گذشته در گسترش مناسبات دوجانبه برخوردارند.

شرایط امروز نظام بین‌الملل به‌گونه‌ای است که توسعه و بقای کشورهای واقع در هر منطقه به میزان همکاری، مشارکت و هم‌گرایی آن‌ها بستگی دارد. از سوی دیگر، سطح و کیفیت همکاری‌ها نیز با ویژگی‌های جغرافیایی، ظرفیت‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورها ارتباط مستقیم دارد. مناسبات دوجانبه دو کشور ایران و چین نیز از این قاعده مستثنی نیست. این دو کشور از گذشته‌های دور تا به امروز فراز و نشیب‌های بسیاری را در روابط میان خود را، پشت سر گذاشتند و امروزه در بسیاری از حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و برخی مسائل مهم منطقه‌ای و بین‌المللی دارای دیدگاه‌های مشترک و هم‌سو هستند.

روابط دو کشور در محورهای زیر حائز اهمیت می‌باشد:

۳/۱. ملاحظات اقتصاد و انرژی

ایران و چین هر یک اقتضائات اقتصادی خاص خود را دارند که به پیوند آن‌ها با یکدیگر منجر می‌شود. ایران در سیاست خارجی به بازیگران قدرتمند شرقی از جمله چین در مبادلات اقتصادی چشم دوخته در مقابل چین نیز به ایران به مثابه بازاری رو به رشد می‌نگرد. پراهمیت‌ترین حوزه ظرفیت‌ساز در روابط دو کشور حوزه انرژی است. نیاز سریعاً رو به تزاید چین به انرژی از یک سو و ذخایر عظیم ایران از دیگر سو، طبیعتاً عرصه گسترده‌ای برای همکاری‌های دو طرف فراهم می‌آورد. از یک سو، ایران از لحاظ ذخایر و موقعیت ژئوپلیتیک بازیگری کلیدی در حوزه انرژی به شمار می‌آید و از سوی دیگر چین از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان این محصول حیاتی است.

۳/۲. جنبه‌های اقتصادی

چین بزرگ‌ترین بازار صادراتی برای کالاهای نفتی و غیر نفتی ایران است و بر مبنای آمارهای گمرک ایران در سال ۲۰۱۵، ۲۴ درصد از مجموع تجارت خارجی ایران با این کشور صورت می‌گیرد» (تسنیم، ۱۳۹۵: ۱). همچنین «ایران یکی از اقتصادهای مهم در حال ظهور، دارای منابع غنی انرژی و دارای بازاری ۸۰ میلیون نفری است که در مقام مقایسه از بازار ۶۶ میلیون نفری پنج کشور آسیای مرکزی بزرگ‌تر است. این کشور نیازمند ۵۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصاد خود در یک دهه آینده است» (فروهر^۱، ۲۰۱۵: ۵). از همین روست که برخی استدلال می‌کنند ایران بزرگ‌ترین اقتصادی است که در دوران پس از فروپاشی شوروی درهای خود را به روی اقتصاد جهانی می‌گشاید.

۳/۳. جنبه‌های انرژی

بر مبنای آمارها، ایران در سال ۲۰۱۵، به‌طور متوسط روزانه ۷۴۴ هزار بشکه نفت به چین صادر کرده است. به دیگر سخن، حدود یک سوم کل نفت صادراتی ایران راهی چین شده است (ایگان^۲، ۲۰۱۵: ۳). «بسیاری از محققین، ابتکار جاده ابریشم را ناشی از ضروریات گذار اقتصاد چین به «وضعیت عادی جدید» دانسته‌اند» (وانگ^۳، ۲۰۱۶: ۴۵۶). افزون بر این، موقعیت ایران از منظر اتصال زیرساخت‌های انرژی کشورهای عضو ابتکار یک جاده یک کمربند نیز واجد اهمیت است. به بیان رئیس‌جمهور چین، «ایران می‌تواند نقش مهمی در این طرح ایفا نماید» (شی، ۱۳۹۴: ۸). ایران تنها کشور در غرب آسیاست که قادر به تأمین بخشی از نیازهای نفت و گاز چین از دو مسیر دریا و خشکی است. در شرایط کنونی تمامی صادرات نفتی ایران به چین از طریق دریا صورت می‌گیرد، اما این کشور از طریق آسیای مرکزی و افغانستان و پاکستان به‌طور بالقوه قادر به اتصال منابع انرژی خود به بازار بزرگ چین است. ایران تاکنون بخشی از زیرساخت‌های انرژی خود را به ترکمنستان، ترکیه و پاکستان به‌عنوان دیگر کشورهای مهم در مسیر کمربند ابریشم

^۱ Foroohar^۲ Egan^۳ Wang

متصل نموده است. گسترش اتصالات میان ایران و این کشورها در قالب همکاری‌های سه‌جانبه با مشارکت و سرمایه‌گذاری شرکت‌های چینی را می‌توان از دیگر پتانسیل‌های این حوزه دانست.

۳/۴. ملاحظات سیاسی، استراتژیک و نظامی

روابط سیاسی ایران و چین متأثر از ملاحظات اقتصادی همواره از سطح مطلوبی برخوردار بوده است. عضویت ایران در سازمان شانگهای بیانگر اهمیت سیاسی بالای روابط دو کشور برای یکدیگر بوده و حاکی از آن است که روابط دوجانبه در این بخش در مراتب و درجات مطلوب قرار دارد. تا این زمان می‌توان روابط دو کشور را در حوزه‌های سیاسی اقتصادی، نظامی و استراتژیک در سطح مطلوب ارزیابی کرد.

۳/۵. جنبه‌های سیاسی

بسیاری از ملاحظات ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک چین به خاورمیانه و نقش محوری ایران در این منطقه وابسته است؛ به‌نحوی که می‌توان ایران را هسته اصلی برخی از منافع استراتژیک چین محسوب کرد (رضایی، ۱۳۹۴: ۸۴). باتوجه به زمینه‌ها و فرصت‌هایی که در برقراری و گسترش مناسبات دوجانبه میان تهران و پکن وجود دارد، باید هم روندهای گذشته و جاری و هم روندهای احتمالی آینده بررسی شود.

۳/۶. جنبه‌های سیاست خارجی

ایران و چین علی‌رغم برخی تفاوت‌ها از نحوه توزیع قدرت در نظام بین‌الملل ناراضی بوده و نظام تک‌قطبی را تهدیدی برای امنیت ملی و جهانی تلقی می‌کنند. در موضوعات بین‌المللی و منطقه‌ای دو طرف مواضع استراتژیک هم‌سو اتخاذ کرده‌اند.

باتوجه به سیاست کلی ایران برای ایجاد توازن بین شرق و غرب، پیگیری سیاست نگاه به شرق در سیاست خارجی ایران به یک رویکرد راهبردی تبدیل شده و در آن بر گسترش روابط با کشورهای حوزه شرق، مخصوصاً چین تأکید می‌شود. «تحولات مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران و تحریم‌های اعمالی غرب در این بازه زمانی، باعث شد تا ایران در پرتو این سیاست، به دنبال این موضوع باشد که روابط با کشورهایی همچون چین را فراتر از گذشته تعریف کرده و آن‌ها را در قالب شراکت راهبردی در چالش‌های سیاسی در برابر غرب به کار گیرد» (ارغوانی پیرسلامی، ۱۳۹۴: ۳-۷۲).

۳/۷. جنبه‌های امنیتی

ایران و چین در موضوعات نهادی منطقه‌ای و در حوزه‌های چندجانبه و در سپهر امنیت ازجمله در سازمان همکاری شانگهای با یکدیگر همکاری دارند. مدیریت امنیتی آسیای مرکزی به‌عنوان منطقه‌ای بی‌ثبات و شکننده در شمال ایران و مدیریت تهدیدات امنیتی در شرق و جنوب شرقی کشور (افغانستان و پاکستان) جز در پرتو همکاری‌های نهادینه چندجانبه امکانپذیر نمی‌باشد.

«چین درواقع درحال ایفای بازی دوگانه با آمریکا در قبال ایران است» (گارور، ۱۳۸۸: ۱۰). ایران به چین به‌منزله یک متحد بالقوه در برابر آمریکا و تهدیدات امنیتی آن می‌نگرد. پکن نیز ایران را یک شریک بالقوه برای محدودسازی نفوذ آمریکا در مناطق استراتژیک همانند منطقه غرب آسیا می‌داند» (صادقی و لطفی، ۱۳۹۴: ۳۸)؛ بنابراین هم‌سویی ادراکات امنیتی دو طرف آن‌ها را به‌سوی همکاری‌های امنیتی دوجانبه و چندجانبه سوق می‌دهد.

۳/۸. جنبه های تروریسم

ایران و چین اهداف و منافع مشترک در ضدیت با افراط‌گرایی دارند. ایران از نظر جغرافیایی در محیط بلافصل تحرکات نظامی و تروریستی جریان‌ها و گروه‌های تروریستی قرار دارد. چین نیز به دلیل همسایگی با کشورها و مناطق مستعد پرورش تروریسم و نگرانی‌های امنیتی این کشور در استان سین کیانگ، استراتژی مبارزه با تروریسم را برگزیده است. طبعاً دو کشور براساس اهداف و منافع مشترک ضدیت با افراط‌گرایی را در دستور کار فوری خود قرار داده‌اند.

۳/۹. جنبه تکمیل‌گری ساختار اقتصادی ایران و چین

از شروط مهم روابط دوجانبه کشورها در حوزه موضوعی اقتصادی تکمیل‌گری ساختار اقتصادی آن‌هاست. بر همین اساس، ایران و چین مکمل اقتصادی یکدیگر محسوب می‌شوند. «ایران به‌عنوان کشوری درحال توسعه که توسعه اقتصادی از اهداف کلان مندرج در اسناد بالادستی آن است نیازمند سرمایه تکنولوژی و مهارت‌های انسانی است.

حجم بالای سرمایه مورد نیاز ایران، فرصت‌های مهمی برای همکاری‌های دو کشور ایجاد می‌کند» (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۹: ۹۶). باتوجه‌به سیاست‌های تحریمی غرب علیه ایران، چین جایگاه خاصی در سیاست‌های اقتصادی و تجاری برون‌گرای کشورمان داشته و جایگاه خاص خود را در مبادلات اقتصادی ایران حفظ کرده است. این کشور همچنان یکی از منابع اصلی تأمین نیازهای اقتصادی کشور خواهد بود. مبادله انرژی با ایران برای چین از یک‌سو نفع اقتصادی دربرداشته و ازسوی دیگر، نفع سیاسی. استراتژیست‌های چینی به گستردگی سطح مبادلات انرژی تهران - پکن همچون اهرم فشاری در برابر آمریکا در موضوعات مورد اختلاف فیما بین می‌نگرند. بنابراین به‌نظر می‌رسد نوعی رابطه مبتنی بر وابستگی متقابل اقتصادی بین ایران و چین وجود دارد که قابل تأمل به نظر می‌رسد زیرا گسستن آن برای هر دو طرف هزینه‌هایی دربر خواهد داشت.

ازسوی دیگر، چین قدرتی نوظهور است که وابستگی آن به انرژی بسیار بالاست و ایران یکی از تأمین‌کنندگان اصلی انرژی مورد نیاز این کشور می‌باشد. ایران نیز به لحاظ استراتژیک در غرب آسیا دارای مرزهای مشترکی با ۱۵ کشور و کانال دریایی در سواحل شمالی و جنوب غربی است. باتوجه‌به دسترسی ایران به مسیرهای پهناور ارسال کالا که غرب آسیا را به اروپا متصل می‌کند ایران از نظر چین کشوری است که می‌تواند نقش مهمی در جاده ابریشم جدید بازی کند.

از دیگر حوزه‌های تکمیل‌گری اقتصادی دو کشور حمل‌ونقل و ترانزیت کالا است. ایران و چین، براساس منافع مشترک اقتصادی و تجاری احیای جاده ابریشم را در دستور کار خود قرار داده‌اند. راه باستانی ابریشم یک مسیر تجاری فراآسیایی است که شرق آسیا را از طریق ایران و آسیای میانه به اروپا و دریای مدیترانه متصل می‌کند. جاده ابریشم احیا شده شامل مسیر ریلی و دریایی است که بخشی از استراتژی توسعه اقتصادی چین موسوم به «یک کمربند یک جاده» است. مهم‌ترین مزیت این مسیر کوتاه‌کردن مسافت‌هاست. از دید ایران، هدف نهایی این است که این خط آهن تا اروپا توسعه یابد و ایران در این قاره به موقعیت کلیدی دست یابد. «از یک‌سو، چین بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران است و همکاری دو کشور در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم و صدور نیروهای کار نیز نزدیک‌تر شده است» (بزرگمهری و میرزایی، ۱۳۹۶: ۱۲).

نتیجه‌گیری

ایران و چین به‌عنوان دو کشور مهم و دو بازیگر اثرگذار در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی از سابقه‌ای قابل تأمل و چشمگیر طی چند دهه گذشته در گسترش مناسبات دوجانبه برخوردارند. سند همکاری ۲۵ ساله ایران و چین با توجه به نوعی پیوند مبتنی بر تکمیل‌گری اقتصادی و سیاسی بین ایران و چین، در پنجاهمین سالگرد روابط دیپلماتیک دو کشور امضا شد. این سند ایران را با فرصت‌ها و چالش‌هایی روبه‌رو کرده است که این موارد را باید به روش علمی مطالعه کرد.

با افزایش روز افزون نقش ژئواکونومیک در تحولات ژئوپولیتیک سده بیست و یکم و اثرگذاری مؤلفه‌های ژئواکونومیک در مناسبات قدرت در منطقه، چین در زمان فعلی برای ایران اهمیت ویژه‌ای قائل است که این ناشی از موقعیت ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک ایران است. ایران به لحاظ استراتژیک میان دو منطقه غنی نفتی خلیج فارس و دریای خزر واقع شده است؛ منطقه‌ای که چینی‌ها از آن به‌عنوان جاده ابریشم انرژی نام می‌برند.

به اعتقاد رابرت کاپلان با در نظر گرفتن اهمیت انرژی از یک سو و حجم گسترده تجارت دریایی، به‌ویژه به خاطر نقش فزاینده اقتصاد کشورهای هند و چین، قانون رقابت بین قدرت‌های بزرگ در آینده، اقیانوس هند خواهد بود. از همین رو، بسیاری از ملاحظات ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک چین معطوف به خاورمیانه، خلیج فارس و منابع آن و نقش محوری ایران در این منطقه است. دلیل دیگر اهمیت این توافق این است که ایران را به طرح ابتکاری «یک کمربند-یک جاده» به‌عنوان ابزاری برای تأثیرگذاری بر جهان، متصل می‌کند. ایران با پانزده کشور مرز مشترک داشته و به مسیرهای پهناور ارسال کالا از غرب آسیا به اروپا دسترسی دارد و می‌تواند نقش مهمی در جاده ابریشم جدید بازی کند.

همچنین باتوجه‌به اهمیت نقش‌آفرینی ایران در مناسبات قدرت اقیانوس هند در سده بیست و یکم، فرصتی مناسب برای خروج از انزوا و ایجاد تعامل و همکاری با سایر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و کمک به ارتقاء جایگاه و افزایش وزن ژئوپولیتیک ایران پیدا شده است. باتوجه‌به بکر بودن سواحل مکران و نقش‌آفرینی ژئوپولیتیک آن در سده بیست

و یکم، سیستان و بلوچستان و سواحل مکران به عنوان فضای بزرگ در جهت توسعه و پیشرفت ایران، نقش مهمی را ایفا می کنند. از طرف دیگر، باتوجه به از دست رفتن فرصت باتوجه به رقابت خلیج چابهار میان فضاهای جغرافیایی چون گوادر، سلاله و... و لزوم توسعه جنوب شرق کشور، بررسی فرصت ها و چالش هایی که این سند برای استان سیستان و بلوچستان به امغان می آورد، ضرورت می یابد. نتایج این تحقیق به طراحان، تصمیم سازان و سیاست گذاران دیپلماسی کشور در شناسایی عوامل این امکان را می دهد که با رصد و پویش تغییر و تحولات محیطی در شناخت فرصت ها، تهدیدها، قابلیت ها، شایستگی ها و ظرفیت ها به هوشمندسازی سطح، گستره و شدت همکاری با چین توجه نمایند.

منابع و مآخذ

کتاب‌ها

- ادیبی، جلیل. (۱۳۹۰). مناسبات اقتصادی ایران و چین: همکاری‌های پروژه‌ای. تهران: کتاب آسیا.
- ارغوانی پیرسلامی، فریبرز. (۱۳۹۴). بازدرآمدی بر روابط راهبردی چین و ایران: در پرتو هویت‌های بین‌المللی. تهران: انتشارات مخاطب.
- رضایی، مسعود. (۱۳۹۴). تأثیر توافق هسته‌ای بر روابط ایران و چین، در: چشم‌انداز روابط ایران و چین. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- گارور، جان دبلیو. (۱۳۸۸). چین و ایران: شریکان باستانی در جهان پس از امپراطوری‌ها. ترجمه: سعیده موسوی، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

مقالات

- امینی، سیدجواد؛ غلامی، عباس. (۱۳۹۹). «شناسایی عوامل نقش‌آفرین در همکاری‌های دفاعی-امنیتی ج.ا. ایران و جمهوری خلق چین». راهبرد دفاعی، ۱۸ (۶۹)، ۱۷۹-۱۵۵.
- بزرگمهری، مجید؛ میرزایی، مریم. (۱۳۹۶). «حضور چین در خلیج فارس؛ پیامدهای سیاسی و استراتژیک». فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ۳۱، ۱-۳۰.
- سانگ، ژیانگو، و وانگ، زیژوانگ. (۱۳۹۸). «فعالیت‌های اقتصادی چین در ایران در چهارچوب ابتکار کمربند و جاده فرصت یا چالش». راهبرد سیاسی، (۱۱)، ۱۴۷-۱۶۰.
- شریعتی‌نیا، محسن. (۱۳۹۹). «روابط ایران و چین؛ گذار از مثلث رمانتیک به پیوند پایدار». رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، (۶۱)، ۹۵-۱۱۴.
- شی، جین، پینگ. (۱۳۹۴). «چشم‌انداز روشن آینده روابط چین و ایران». روزنامه ایران، قابل دسترسی در: <http://www.iran-newspaper.com/newspaper/page/6131/1/113035/0> (تاریخ دسترسی ۱۵ آذر ۱۴۰۰).
- صادقی، سیدشمس؛ لطفی، کامران. (۱۳۹۴). «تحلیل ماهیت همکاری در روابط جمهوری اسلامی ایران و چین (۱۳۹۴-۱۳۶۸)». روابط خارجی، ۷ (۲)، ۳۷-۷۰.
- موسوی، سیده سارا؛ شریعتی، شهرز و غفاری، مسعود. (۱۴۰۰). «پیامدهای ژئوپلیتیکی گسترش همکاری‌های چین و ترکیه بر جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: اتصال دو پروژه «کریدور میانی» و «کمربند و راه»». ژئوپلیتیک، (۶۳)، ۱۱۹-۱۴۸.

منابع خارجی

- Jing, H. (2015). The Prospect of Sino-European Cooperation on Chinas one-belt-one-road Initiative. China Institutes for Contemporary International Relations.
- Jisi, W. (2001). China's Search for a Grand Strategy: A Rising Great Power Finds Its Way. Foreign Affairs. Available from: <http://www.Foreignaffairs.com/articles/67470/wang-jisi/chinassearch-for-a-grand-strategy> [5 December 2021].
- Lin, Ch. (2011). The New Silk Road, Chinas Energy Strategy in the Greater Middle East. The Washington Institute for Near East Policy.
- Minghao, Z. (2015). Chinas New Silk Road Initiative. Instituto affair internazionale.
- Rolland, N. (2015). Chinas New Silk Road. The national bureau of Asian research. Available from: www.nbr.org/downloads/pdfs/psa/rolland_commentary_021215.pdf [5 December 2021].
- Wang, Y. (2016). Offensive for defensive: the belt and road initiative and China's new grand strategy. Journal of Contemporary China, 25(101), 455-463.
- Ye, M. (2015). China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Silk Road. Asian Security, 11(3), 206-224.
- Zimmerman, T. (2015). The New Silk Road: China, the US and the Future of Central Asia. Center on International Cooperation, Available from: at:cic.nyu.edu/sites/default/files/zimmerman_new_silk_road_final_2.pdf. [5 December 2021].